
P r i k a z i i o s v r t i

Isus Krist u zrcalu svjetske literature

K. - J. Kuschel, *Jesus im Spiegel der Weltliteratur. Eine Jahrhundertbilanz in Texten und Einführungen*, Patmos Verlag Düsseldorf 1999., 767 stranica

U nastojanju oko uspostave dijaloga između Crkve i suvremene kulture, koji je Drugi vatikanski sabor postavio kao zadaću pred teologiju, značajno mjesto zauzima odnos teologije i literature. Ova potonja odražava sliku duhovne stvarnosti jednog razdoblja i stoga za teologiju, koja u svom istraživanju ne smije zanemariti vezu s vlastitim vremenom, znači teološko mjesto u eminentnom smislu. U njoj se izriču problemi i razmišljanja o aktualnim pitanjima čovjekove egzistencije u određenom vremenskom razdoblju, reagira na stanovite pojave i njihovo vrednovanje. Sabor je svjestan da književnost (i umjetnost) "nastoje razumjeti narav vlastitu čovjeku, njegove probleme i njegovo iskustvo u pokušaju da upozna i usavrši sebe i svijet. Trude se također da otkriju njegov položaj u povijesti i u svemiru, da osvijetle ljudske bijede i radosti, potrebe i moći i da naslute bolju sudbinu čovjeka. Tako one mogu pridići čovječji život koji one već prema vremenu i kraju, izražavaju u mnogostrukim oblicima" (GS 62).

U vremenu nakon Sabora religioznom tematikom u suvremenoj literaturi, osobito njezinim pristupom Isusu, bave se poznata imena, primjerice M. D. Chenu, F. Castelli, J. Imbach, G. Kaiser, G. Langenhorst, W. Lustig, W. Kasack, Th. Ziolkowski i drugi. Karl-Josef Kuschel je jedan od istaknutih autora na njemačkom govornom području koji se bavi istraživanjem odnosa teologije i literature. Prvi rad, s tom tematikom, objavio je 1978. godine. Riječ je o njegovoj doktorskoj radnji pod naslovom *Isus u suvremenoj literaturi njemačkog govora*, s predgovorom Waltera Jensa. Od početka

devedesetih, s aktualnošću međureligijskog dijaloga, autor proširuje područje istraživanja na odnos literature i svjetskih religija. Ipak, polje njegova istraživanja usmjeruje tematika kojom se bavi od početka. Nove plodove istraživanja donosi njegova 1983. godine objavljena antologija *Drugačiji Isus*. Tek u većoj studiji *U zrcalu pjesnika. Čovjek, Bog i Isus u literaturi 20. stoljeća* (1997.) pokušao je prvi put predstaviti programatski lik Isusov u interkulturalnoj perspektivi. U toj knjizi, kako sam veli, nudi jednu zaključnu studiju.

Autor je svjestan da takav pothvat ima svoja ograničenja ne samo s obzirom na razdoblje koje obuhvaća nego i prema literarnoj vrsti te receptivno-estetskim mjerilima. On preuzima prozne tekstove, osobito iz romana (nisu uzeti dramski ni lirski tekstovi), književnika 20. stoljeća, koji se ubrajaju u svjetsku literaturu ili čiji tekstovi imaju tu razinu. Glede tekstova autor se trudio uzeti zaokružene cjeline, poglavlje romana ili odlomke proze što sačinjavaju cjelinu. Za takav izbor tekstova autor se odlučio u želji da sačuva, iz poštivanja prema autoru, sastavljačko jedinstvo. Od tekstova uzeti su u obzir oni koji izravno literarno oblikuju Isusov lik ili tekstovi koji se odnose na Isusa dok opisuju druge likove ili stanovite događaje. Razumljiva je pritom nakana autora da se, pri izboru, ograniči na neke reprezentativne primjere. Ovi tekstovi o Isusu doživjeli su i na svjetskoj razini trajnu recepciju, jer se radi o istaknutim autorima u literaturi 20. stoljeća. Kuschel je svjestan da ne izriče zadnju riječ o toj tematici, obogaćenja i dopune su mu dobrodošle.

Pristupu tematici autor daje osobni biljeg. On ne želi ponuditi monografiju ni antologiju, već izabire svoj put, nudeći tekstove i pomoć za njihovo tumačenje. U pravilu, zbirke tekstova sadrže isključivo izabrane odlomke, predviđene naznakom izvora. Posebnost ove studije autor vidi u uvodima i naznačenoj literaturi, čije bi proučavanje trebalo voditi k produbljenu. Uvodi trebaju sadržavati dovoljno informacija o uvjetima i okolnostima u kojima tekst nastaje, perspektivi pripovijedanja, nastajanju koncepcije i pripovjedačkoj strategiji da se tekst može bolje razumjeti. Ipak, po svom opsegu, uvodi pružaju najnužnije osnovne informacije. Stoka Kuschel ukazuje na potrebu sveobuhvatne monografije o autorima što se bave Isusom.

Glede funkcije uvoda Kuschel će naglasiti da su oni pomoć za razumijevanje tekstova, a ne mjesto teološkog sučeljavanja. Uvod želi razumjeti tekst iznutra, motivaciju autora učiniti transparentnom, naznačiti izazov teksta. Za autora knjiga je korak k cilju. A njegov je cilj sveobuhvatna antropologija, teologija i kristologija u razgovoru s velikim pjesnicima. Knjiga teži k interkulturalnosti teologije.

Sadržajno, radi se o tekstovima razdijeljenima u sedam skupina, koji idu od skeptičnog odmaka od Krista do tekstova koji izražavaju

oduševljenje za Isusa, poistovjećivanje s njime, od A. Francea, E. Hemingwaya i A. Gidea do G. Hauptmanna, M. Vargas Llosa i T. Morrisona. Riječ je o 27 poznatih pisaca, koji pripadaju svjetskoj literaturi, među kojima su osim spomenutih i J. Joyce, Th. Mann, O. Wilde, M. Frisch, F. Dürrenmatt, M. Bulgakov, N. Mailer, I. Ehrenburg, J. L. Borges, B. Pasternak, H. Böll, W. Faulkner, I. Silone i dr. pisci gledaju realno kršćanstvo, promatraju koliko je ono konkretno ostvarilo evanđeoske ideale i stvarno postalo čovjeku radosna vijest oslobođenja. Oni tumače osnovne situacije *conditio humana*, pripovijedajući o čovjekovu nemiru i traganjima, njegovim lutanjima i težnji za zavičajem, njegovu traženju smisla i tragici istine, njegovoj patnji i stradanjima, njegovim slutnjama o katastrofama i čežnji za pravdom, slobodom i dostojanstvenim životom, njegovoj upućenosti na nadu i ljubav. Na toj crti stoji Isus kao univerzalni lik čovječanstva koji podsjeća na dostojanstvo, slobodu i ljubav upravo kad društvene prilike i političke strukture iznevjere očekivanja i sve ovo potiskuju i zatiru. Isus književnika je stranac u takvom svijetu, nelagodan i tajnovit i u isto vrijeme ljudima bliz, naš brat, solidaran s nama, lik s kojim se poistovjećujemo. Na toj pozadini javlja se i preispitivanje zahtjeva kršćanstva za autentičnošću i univerzalnošću, kritičko gledanje na Crkvu i njezinu praksu, sučeljavanje s njezinim strukturama moći. Isus ponekad postaje i sredstvom za kritičko suočavanje, odnosno razilaženje s Crkvom. Odatle i kritička pitanja koja traže uvjerljiv odgovor. Zašto je kršćanska povijest spasenja plaćena tolikim žrtvama? Je li postojao za Boga ijedan drugi način da se afirmira u povijesti doli ovim putem, patnje i tolikih stradanja?

Imamo li pred očima riječ Sabora da književnost pomaže razumjeti čovjeka, njegove probleme i iskustvo u pokušaju da upozna i usavrši sebe i svijet, postaje razvidno da ona pruža bogat materijal za akulturaciju vjere. Zanimanje za Isusa može poslužiti kao solidno polazište za bolje upoznavanje Isusa i prepoznavanje njegove nezaobilazne uloge u životu ljudi. Oci su, u svoje vrijeme, govorili o *praeparatio evangelica*.

Kuschel na kraju ukazuje i na potrebu teološke kritike, podvlači neophodnost teološkog dijaloga, odnosno sučeljavanja s tim tekstovima. Oni upravo, kako sam veli, izazivaju odgovor teološkog sugovornika. Sad se, međutim, ispričava što u knjizi nije mogao donijeti teološku kritiku (str. 761). Kuschel se shvaća odvjetnikom autora, a ne teološkim sugovornikom za diskusiju. On se na taj način, iako nastupa kao teolog, odriče svoje uloge u kojoj bismo ga radije htjeli vidjeti.

Anto Šarić